

Nr 329

Av herr **Andersson, Torsten**, om påskyndande av
1951 års byggnadsutrednings arbete.

Vårt land undergår för närvarande stora förändringar på olika områden. Den ständiga tekniska utvecklingen medför varje stund nya problem och nya behov. Näringslivets rationalisering och särskilt omdaningen inom jordbruksnäringen friställer ständigt arbetskraft som söker sig andra sysselsättningsmöjligheter. Den befolkningsomflyttning som blir följden härav medför stora problem, inte endast för den bygd som minskat sitt befolkningstal, utan också för de bygder (tätorter) dit människorna söker sig.

För de bygder som ständigt tappas på människor, och dit hör i första hand vårt lands rena jordbruks- och skogsbygder, hopar sig svårigheterna. Men man kämpar oftast en hård kamp för att hålla sin bygd med den service och de nyttigheter som man i dag har anledning kräva av samhället. En lång rad dyrbara investeringar i industrier, skolor, bostäder och kollektiva anläggningar görs för att skapa den sysselsättning, den trevnad och den gemenskap som skall hindra en fortsatt avfolkning. I många av våra landskommuner utföres i dag ett heroiskt arbete för att eliminera följderna av folkminskningen. I hög grad måste investeringarna ske med upplånade medel, och därmed tvingas man skjuta kostnaderna på en för många kommuner mycket oviss framtid. Denna upplåning är ofrånkomlig därför att de ekonomiska resurserna före storkommunernas tillkomst inte var sådana att fonderingar kunde äga rum, och efter kommunindelningen anmälde sig de nya behoven i en sådan takt att ingenting blev över för att fondera.

Å andra sidan har de tätorter dit människorna söker sig sina särskilda problem att brottas med. Även här blir det fråga om väldiga investeringar i bostäder, industrier och kollektiva anläggningar, som också i mycket hög grad skjuts på framtiden. Det måste emellertid vara en väsentlig skillnad mellan att lita till framtiden i en kommun dit människorna söker sig och i den kommun som människorna lämnar.

Man har i dag all anledning fråga sig vart denna utveckling så småningom skall leda. Tyvärr lär ingen kunna ge ett svar på frågan, ty vi vet alldeles för litet om dagens och morgondagens samhällen och deras förutsättningar. Hur länge och i vilken omfattning kommer befolkningsomflyttningen att fortgå? Kommer jordbruks- och skogsbygder att helt

tömmas på människor? Kan de små tätorterna på landsbygden bevara sitt befolkningstal eller kommer också de att avfolkas? Vilken roll spelar den administrativa indelningen i landet för befolkningsomflyttningen och möjligheterna att socialt och ekonomiskt eliminera följderna därav? Håller folkminskningsskommunerna på att dra på sig en ekonomisk börda som de inte kan klara upp i framtiden? Får den skola som vi i dag bygger för miljoner kronor i en kvalité som skall hålla under 100 år några elever om 25 år?

Frågorna är många fler, men de anförda kan vara nog för att belysa problemställningarnas intrikata art. Man kan inte frigöra sig från den uppfattningen att vi i dag bygger och investerar på olika områden utan att veta vad resultatet på längre sikt blir.

Sedan tillkomsten av byggnadslagen av den 30 juni 1947 har olika organ i samhället i en utökad omfattning ägnat sig åt att planera för bebyggelsen i landsbygd och i stad. Därvid har man emellertid huvudsakligen kommit att uppmärksamma detaljplaneringen — varom byggnadslagen ger bestämda och utförliga direktiv — under det att den översiktliga planeringen för större sammanhängande områden, näringsgeografiska enheter, som skulle ge den inblick i bygdens framtida möjligheter och utveckling vi måste ha, i hög grad eftersatts. Detaljplaneringen och kraven på att bebyggelse endast får ske inom planlagt område har däremot i en hel del fall drivits på ett sådant sätt att glesbygdens intressen direkt motarbetats. Den kritik som riktats mot lagstiftningen har lett till att en översyn av byggnadslagen skett genom 1951 års byggnadsutredning, som avlämnat ett betänkande benämnt »Förenklad byggnadslagstiftning» (SOU 1957: 21).

Under den senaste tioårsperioden har emellertid även en översiktlig planering kommit i gång inom ett antal områden i landet. De praktiska erfarenheterna av regionplaneinstitutet, sådant det utformats i byggnadslagstiftningen, har dock gett vid handen att institutet är synnerligen bristfälligt. Bäst torde detta framgå därav att planförfattarna i samtliga de regionplaner som är under arbete eller avslutats går fram efter olika huvudprinciper i sitt arbete. Lagstiftningen ger i stort sett ingen annan målsättning för planarbetet än att de större bebyggelsecentras intressen skall tillgodoses. Över huvud synes inte lagstiftningen medge några möjligheter att syssla med de verkligt betydelsefulla problem som omfattas av vad man skulle vilja kalla en verklig landsbygdsplanering.

1951 års byggnadsutredning har i skrivelse av den 31 maj 1957 av Kungl. Maj:t anmodats att jämväl överse byggnadslagstiftningens bestämmelser angående regionplanering. Det finns all anledning att hälsa detta uppdrag med tillfredsställelse, ty det är på hög tid att samhällsplanerarna ges ett instrument att arbeta med som verkligen kan vägleda och belysa glesbygdens problem.

Det är dessa samhällsbyggnadsproblem som nu måste tas upp till all-

varlig prövning om inte bebyggelse och befolkningsfördelning i vårt land alldeles skall snedvridas.

De praktiska erfarenheterna av ett regionplanearbete ger vid handen att det är en lång rad problem som måste penetreras vid en landsbygdsplanering. Det måste ges möjlighet genom regionplaneinstitutet att grundligt tränga in i de förutsättningar som måste vara för handen för att en bygd — en näringsgeografisk enhet — skall kunna leva sitt eget liv. Befolkningsutvecklingen måste klarläggas och prognoser såvitt möjligt ge vid handen de framtida förutsättningarna på detta område. Näringslivets och sysselsättningens roll för denna utveckling är högst påtaglig. Det är nödvändigt att jordbruksnäringens blivande omfattning i bygden utredes och att dess fortsatta betydelse som sysselsättningsobjekt såvitt möjligt klarlägges. De små tätorterna är av stor betydelse för bygden. Planeringen måste därför söka sig fram till vilka av de befintliga tätorterna som har möjligheter att bestå och förkovras. Fråga kan givetvis också uppstå om inte nya tätortsbildningar är nödvändiga som stöd för den omgivande glesbygden. Industrielokalisering, bostadsförsörjning och el-kraftens utbyggnad måste uppmärksammas. Gemensamhetsanläggningar såsom skolor och anläggningar för hälso- och sjukvård liksom samlings- och fritidslokaler måste ges en med hänsyn till befolkningsfördelningen lämplig lokalisering. Vatten- och avloppsanläggningar liksom reningsanordningar inplaceras på ett sådant sätt att de betjänar största möjliga antal människor oberoende av kommun- och andra gränser. Kommunikationerna är av största vikt, och härvidlag är det ofrånkomligt, att berörda myndigheter är beredda att fastställa vägsträckningar i sådan tid att detaljplaneringen och bebyggelsen inte otillbörligt hindras i tätorterna.

Dylik regionplanering torde i fortsättningen kunna ske utan alltför dryga kostnader. Under senare år har de statliga ämbetsverken och länsorganen liksom även ett flertal enskilda institutioner ägnat sig åt planeringsuppgifter inom sina särskilda gebit. Bland de statliga centrala ämbetsverken kan ju särskilt nämnas arbetsmarknadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, järnvägsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skolöverstyrelsen m. fl., vilka alla gjort betydande utredningsarbeten på olika områden. För nära nog alla delar av Sverige finnes flera dylika detaljutredningar. Vidare har industriens och handelns organ åtskilligt värdefullt utredningsmaterial. Vad man saknar är möjligheter att på ett smidigt och effektivt sätt sammanställa och komplettera detta stora material inom de olika bebyggelseområdena.

Det finns anledning förvänta att det pågående utredningsarbetet inom 1951 års byggnadsutredning skall öppna möjligheter till en verklig regionplanering, utan vilken man ute i kommunerna icke effektivt kan angripa de problem som måste lösas. En dylik planering blir också allt nödvändigare, då man nu i den allmänna debatten redan på allvar tagit upp frågan

om en ny kommunindelning. Hur skall en sådan ske för att de gemensamma uppgifterna skall kunna lösas på ett riktigt och effektivt sätt? Och vilka uppgifter skall man därvid sätta i första hand? Svaret på dessa frågor bör komma från en riktigt upplagd och genomförd regionplanering.

Det synes mig ofrånkomligt att statsmakterna i denna situation mer påtagligt intresserar sig för landsbygdsplaneringen i regionplaneringens form. Ett första steg måste vara att den pågående utredningen såvitt möjligt påskyndas, därför att behovet av regionplanering är överhängande. Om endast några få år kan det vara för sent att ta itu med uppgiften, därför att kommunerna redan då tvingats handla på egen hand, utan den översikt av problemen som regionplaneringen skall ge. En sådan utveckling kan bli ödesdiger ur särskilt ekonomisk synpunkt, då de nödvändiga investeringarna i skolor och andra anläggningar får ske på en höft.

I motionen i Andra kammaren nr 196: 1953 angående genomförande av en regionplanering för hela landet ifrågasattes bl.a. om inte ledningen av planeringsarbetet lämpligen borde handhavas av en särskild avdelning inom Kungl. Maj:ts kansli, detta för att undvika dubbelutredningar och för att arbetet skulle gå snabbare. I sitt utlåtande över motionen (nr 188: 1953) anförde statsutskottet under denna punkt, efter att ha understrukit vikten av att planeringsarbetet måste bedrivas under samverkan med de statliga myndigheter som handhar de översiktliga planeringsfrågorna:

Utskottet vill härvidlag starkt understryka behovet av samordning mellan ifrågavarande myndigheters verksamhet. Av erfarenheter att döma brister det åtskilligt häruti, och motionären har för sin del tillmätt problemet sådan vikt att han ifrågasatt en särskild avdelning inom Kungl. Maj:ts kansli för ledningen av regionplaneringen. En viss organisatorisk samordning av planering på länsstadiet har nyligen beslutats i samband med omprövningen av länsstyrelseorganisationen. Enligt utskottets mening bör det vara möjligt att utan särskilt beslut härom åstadkomma en tillfredsställande samordning, även de centrala planeringsmyndigheterna emellan.

På utskottets förslag beslöt riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet sålunda anfört.

Den organisatoriska samordning som sedan dess skett genom inrättandet av Rådet för översiktlig planläggning har emellertid som ovan sagts icke gett ett tillfredsställande resultat. Praktiska erfarenheter visar att en samordning under fastare former och på ett högre plan måste ske för att avsett resultat skall uppnås och kostnaderna för planeringsarbetet skall kunna hållas såvitt möjligt låga.

Det synes mig sålunda som om kravet om att en särskild avdelning i Kungl. Maj:ts kansli borde handha den centrala ledningen av den översiktliga planeringen alltjämt står kvar med oförminskad styrka.

I anledning av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att 1951 års byggnadsutrednings översyn av lagstiftningen angående den översiktliga planeringen såvitt möjligt måtte påskyndas,

att de ovan i motionen anförda synpunkterna beträffande målsättningen och formerna för en regionplanering måtte tas i beaktande under utredningens arbete, samt

att en särskild avdelning inrättas i Kungl. Maj:ts kansli med uppgift att centralt leda och samordna den översiktliga samhällsplaneringen.

Stockholm den 27 januari 1959

Torsten Andersson